

İLKÖĞRETİM OKULU MÜDÜRLERİNİN KAYNAŞTIRMAYA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yıkılmış
Arş. Gör. Elif Sazak Pınar

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Bolu merkez ilköğretim okulları müdürlerinin kaynaştırmaya yönelik görüşlerini belirlemektir. Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Bu amaca yönelik olarak ilköğretim okullarında görev yapan müdürler ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sırasında önceden hazırlanan “Görüşme Formu” kullanılmıştır. Veriler, yarı-yapılandırılmış görüşme yönteminin esasları dikkate alınarak toplanmıştır. Araştırmaya, 7 ilköğretim okulunun müdürü gönüllü olarak katılmıştır.

Araştırma verileri içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonunda, ilköğretim okulu müdürlerinin, kaynaştırma kavramı, kaynaştırmanın başarılı olabilmesi için kaynaştırma öncesi ve kaynaştırma esnasında neler yapılması gerektiği hususları hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları, ayrıca müdürlerin büyük bir kısmının da kaynaştırmaya karşı olumsuz tutuma sahip olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Kaynaştırma, İlköğretim Okul Müdürü, Engellilerin Eğitimi.*

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate the perceptions of the principals of Bolu primary schools located in the city center toward inclusion. The descriptive method was applied in the study where the researchers had interviews with the principals. An Interview-Form that was prepared in advance was used in the interviews. The data were collected in accordance with the principles of semi-structured interview method. 7 primary school principals voluntarily participated in the study. The interview data were analyzed through content analysis. The findings showed that the principals the principals did not know what inclusion was and that they did not have enough information about what had to be done for the inclusion to be successful both before and during inclusion. Moreover, the results indicated that many principals in this research had negative attitudes toward inclusion.

Key Words: Principals of Primary Schhols, Inclusion, Special Education

1. GİRİŞ

Eğitimde fırsat eşitliği ile engelli bireylerin mümkün olduğunca normal bir yaşam sürmesi ve en az kısıtlayıcı eğitim ortamlarında öğretim görmeleri gerektiği inancı, ülkemizde kaynaştırmayı gerekli kılmıştır. Son yıllarda engelli öğrenciler kaynaştırma uygulamasıyla normal gelişim gösteren çocukların öğrenim gördüğü sınıflara yerleştirilmektedirler. Kaynaştırma uygulamalarında, engelli öğrenciler ile normal gelişim gösteren akranlar aynı sınıfta, birlikte eğitim almaktadırlar (Sazak, 2003). Kaynaştırma; özellikleri uygun olan engelli bireylerin bireysel eğitim programları çerçevesinde, normal ve özel eğitim personelinin sorumluluğu altında; eğitimsel, sosyal ve süre olarak normal yaşlılarıyla bütünleştirilmeleridir (Sucuoğlu, 1996). Başka bir ifade ile kaynaştırma; gerektiğinde engelli öğrenciye veya sınıf öğretmenine destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile engelli öğrencinin normal ortamda eğitilmesidir (Batu, 2000).

Engelli birey için uygulanmaya başlanan kaynaştırmanın, temellendirildiği bazı ilkeler bulunmaktadır (Conrad, 1997). Bu ilkeler şöyle ifade edilebilir:

1. Bütün öğrenciler, kendisine konulan eğitim amaçlarında başarıya ulaşabilir ve istenilen bilgiyi öğrenebilir.
2. Kaynaştırma programı uygun bir biçimde uygulanırsa özel gereksinimli öğrenciler istenilen bilgiyi öğrenmede yeterli potansiyele sahiptir.
3. Birey, kronik ve uzun süreli yetersizliğe sahip olsa da erken tanılanma, kendisi için uygun bireyselleştirilmiş eğitim programı ve sınıf uyarlama ile eğitimde istenilen hedefe ulaşabilir.

Bu ilkelerden yola çıkarak kaynaştırmanın engelli öğrenciler için eğitsel bir yerleştirme yeri olmaktan çok, öğrencinin gereksinimlerinin karşılanacağı ve bu amaca yönelik olarak düzenlenecek ortam olarak görülmesi gerekmektedir (Akt. Yıkılmış, Çifci ve Altun, 2001).

Kaynaştırmanın doğru bir şekilde uygulanabilmesi için pek çok unsurun bir araya gelmesi gerekmektedir (Kırcaali-İftar, 1998). Bu unsurlar, yöneticiler, öğretmenler, aileler, kaynaştırma öğrencileri, normal öğrenciler ve fiziksel ortamdır.

Okullarda eğitim lideri olarak hizmet veren okul müdürleri, kaynaştırmadaki başarı için önemli kişilerdendir. Güçlü liderlik, herhangi bir okulun kaynaştırma sürecinde verimli olabilmesinde merkezi bir rol oynar (Muscott, 1995). Okul müdürleri yasal olarak okullarda ciddi değişiklikler yapabilme hakkına sahiptirler ve herhangi birinden çok daha fazla okullarının başarılı olmasında katkıda bulunurlar. Okulların yeniden yapılandırılmasında liderlik, tüm diğer yeniliklerin temelini oluşturur (Avisar, Reiter, Leyser, 2003). Collins ve White (2002)' a göre, kaynaştırma başarısı için bir okul müdürü;

1. Özel eğitim öğrencilerinin davranışsal ve öğrenme özelliklerine,
2. Kaynaştırma ortamındaki personelin denetimine,
3. Özel eğitim programlarının yönetimi ve mali analizlere,
4. Özel eğitim mevzuatına,
5. Kaynaştırma programlarında mevcut olan en iyi uygulamalara ve araştırmalara,
6. Müfredat programlarının düzenlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesine,
7. Kaynaştırma öğrencileri için uygulanabilecek öğretim tekniklerine,
8. Topluma, ailelere, öğretmenlere ve diğer okul yöneticilerine yasal bilgileri ve en iyi teknikleri yaymaya ilişkin gerekli bilgilere ve becerilere sahip olmalıdır.

Okul müdürlerinin; öğrenciler, öğretmenler, okulun diğer çalışanları, aileler, okulun fiziki yapısı gibi çok geniş alanlarda yetki ve sorumlulukları olduğu belirtilmektedir (MEB, 2000). Bu yetki ve sorumluluklar içerisinde okul müdürleri, kaynaştırmayı destekleyecek unsurların öğrenci ve aileler için ulaşılabilir olmasını garanti altına almalı, kaynaştırma uygulamalarında sınıfın moralini yükseltmeli, diğer okul personeline sınıf başarısının önemliliğini açıklamalıdır (Federica, Herrold, Venn, 2000). Okul müdürünün ilk sorumluluğu, özel eğitim mevzuatını bilmek, ilgili yasa ve yönetmeliklerden haberdar olmaktır. Müdür, kaynaştırma uygulamalarını bu yasa ve yönetmeliklere dayandırarak uygulamalı, uygulamaların aslına uygun yapılması için de denetimlerini sürdürmelidir (Diler, 1998).

Okul müdürlerinin sahip oldukları yetki ve sorumlulukların yanı sıra kaynaştırmaya yönelik sahip olduğu değerleri ve inançları da kaynaştırmanın başarısını etkilemektedir. Müdürlerin, kaynaştırmaya yönelik tutumu ya öğrencilere kaynaştırma eğitiminde sunulan hizmetlerin genişletilmesini sağlamakta ya da bu imkânlardan yararlanmayı sınırlandırmaktadır (Tice, 1991). Kaynaştırmada olumlu tutuma sahip okul müdürü, yetersizliği olan ve olmayan öğrenciler arasında ilişki kurulmasında fırsatlar yaratabilmekte (Dyal, Flynt ve Walker, 1996); öğretmenlerin bilgilendirilmesi, sınıflarda verilecek öğrenci sayısı, fiziki ortamın hazırlanması ve okul içinde bir özel eğitim öğretmenin görevlendirilmesi konularında çalışmalara yer verebilmektedir (Batu, 2000). Bunun yanı sıra, eğer müdürlerin tutumları olumlu ise öğretmenlerin, normal öğrencilerin ve hatta diğer personelin kaynaştırma öğrencilerine yönelik tutumları da olumlu olabilmektedir (Batu, 2000).

Türkiye’de kaynaştırmayla ilgili yapılan çalışmalarda öğretmenlerin (Atay, 1995; Dönmez, Avcı ve Aslan, 1997; Batu, 1998; Diken, 1998; Metin ve Güleç, 1998; Temel, 2000; Uysal, 1995; Yıkılmış, Çifci ve Altun, 2001) kaynaştırmaya

yönelik tutumlarının incelendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra alanyazında kaynaştırmaya yönelik bilgilendirme ve öğretmen yetiştirme programlarının hem öğretmenlerin (Akçamete ve Kargın, 1994; Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1997) hem de öğretmen adaylarının tutumlarını değiştirmeye yönelik araştırmaların (Gözün, 2003; Mağden ve Avcı, 1999; Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1998) yapıldığı görülmektedir.

Kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelendiği araştırmalarda, öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik olumsuz tutumları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, öğretmen eğitimine önem verilmesi, öğretmene çok yönlü destek sağlanması ile özellikle fiziksel engelli öğrenciler gibi öğretimde fazla, materyal, kaynak, zaman ve yeni düzenlemeler gerektirmeyen engel türlerinin kaynaştırılması ile bu uygulamada daha başarılı olunacağına yönelik belirtilen görüşler araştırmaların sonucunda ulaşılan ortak bulgulardır.

Bilgilendirme programlarının öğretmen tutumlarının değişimine yönelik etkililiğine ilişkin yapılan araştırmalarda, bilgilendirme öncesinde deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken bilgilendirme sonucunda deney grubunda kaynaştırma tutumlarında olumlu yönde değişiklik olduğu belirtilmiştir. Bilgilendirme programlarının öğretmen adaylarının kaynaştırma yönelik tutumlarının değişimine ilişkin yapılan araştırmalarda ise bu bilgilendirme programlarının öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumları üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uysal (1995), okul yöneticileri ve öğretmenlerin zihinsel engelli bireylerin kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin yaptığı betimsel çalışmada, 46 öğretmen ve 27 yönetici ile görüşme yapmıştır. Araştırmada, öğretmen ve yöneticilerin kaynaştırmada pek çok sorunla karşılaştıkları ve öğretmenlerin ile yöneticilerin kişilik özelliklerinin, deneyimlerinin ve kaynaştırmayı benimsemiş olmalarının bu sorunların azaltılmasında etkili olacağı belirtilmiştir.

Okul müdürleri, kaynaştırmanın başarıyla uygulanabilmesinde büyük bir role sahiptir (Federica, Herrold, Venn, 2000). Okul müdürlerinin olumlu tutumlara sahip olması üstendikleri rollerin yerine getirilme niteliğini belirlemektedir (Praisner, 2003). Bu açıdan, müdürlerin kaynaştırmaya yönelik görüşlerinin incelenmesi, belirlenen görüşler ışığında uygulamaların yönlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, ülkemizde okul müdürlerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesine ilişkin sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bu nedenle, okul müdürlerinin kaynaştırmaya ilişkin bilgi ve görüşlerini inceleyen bu çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma; kaynaştırma uygulamasında yer alan ve almayan Bolu İli Merkez İlköğretim Okulu müdürlerinin kaynaştırmaya yönelik bilgi ve görüşlerini saptamak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

1.2. Sınırlılıklar

1. Görüşmeler yarı-yapılandırılmış sorularla sınırlıdır.
2. Görüşmeler 19 ilköğretim okulu(Bolu-Merkez) müdürlerinden görüşmeyi kabul eden 7 ilköğretim okul müdürleri ile sınırlıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, görüşmecilerin özellikleri, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama tekniğinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Nitel araştırma, bir alanda derinlemesine veri toplanmasını içeren bir araştırma biçimidir (Akt. Batu, 2000). Bir başka deyişle nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği çalışmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Niteliksel araştırmacıların esas amacı ise, o ortama bilgi vermek değil, o ortamdan bilgi almaktır. Veriler, “iyi” ya da “kötü” olarak belirlenmez. Araştırmanın değeri; kuramsal yansıtma, betimleme, anlama derecesiyle belirlenir (Uzuner, 1999).

Nitel araştırmada en yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama teknikleri; görüşme, gözlem ve dokümanların incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Görüşme, genellikle bir kişiyle ya da grupla yapılan amaçlı söyleşidir. Görüşme sırasındaki söyleşiler, araştırmacı tarafından karşıdaki kişiden bilgi almak amacıyla yapılmaktadır (Batu, 2000). Görüşmeler en yaygın olarak; yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı-yapılandırılmış olarak sınıflandırılmaktadır.

Bu araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tür görüşme tekniği ile yapılacak tüm görüşmelerde kullanılmak üzere sorular hazırlanmaktadır. Bu sorular görüşülecek olan kişilere aynı sırayla sorulur, ancak görüşülen kişinin görüşme sırasında soruları istediği genişlikte yanıtlamasına izin verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

2.2. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmanın verileri; nitel veri toplama tekniklerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile araştırmanın ikinci yazarı tarafından toplanmıştır. Görüşme sırasında önceden hazırlanan Görüşme Formu kullanılmıştır. Görüşmede araştırma problemiyle ilgili altı soru yer almış, her bir soru aynı zamanda araştırmanın alt problemlerini oluşturmuştur. Okul müdürleriyle yapılan görüşmeler aynı zamanda teybe alınmış, teybe alınan veriler görüşme verileri olarak yazıya dökülmüştür.

Bu çalışmada görüşme tekniğinin seçilmiş olmasının birçok gerekçesi vardır. Bunlardan en önemlisi, görüşme tekniğinin katılımcıların dünyalarını anlamada ve onların kendi yaşamlarını nasıl anladıklarını ve yaşadıklarını tespit etmede kullanılan etkili yöntemlerden biri olmasıdır. Ayrıca, katılımcı ve araştırmacı diğer tekniklere oranla görüşme tekniğinde daha rahat olmakta ve kendilerini daha iyi ifade edebilmektedirler (Akt. Yıkılmış ve diğerleri, 2001).

2.3. Görüşmelerin Yapılması

Görüşme soruları belirlendikten sonra sorular sıraya konmuş ve görüşmecilere belirlenen sırayla sorulmuştur. Sorular cevaplanırken sorulan soruyla birlikte başka sorunun cevabı da alınmışsa, o soru tekrar sorulmamıştır. Görüşmeler sırasında sorular sorulurken, müdürlerin anlamadıkları sorular olduğunda kendilerine yönlendirici olmayacak şekilde açıklama yapılmıştır. Örneğin; sizce hangi öğrenciler kaynaştırılmalı, hangileri kaynaştırılmamalı? sorusuna gerektiğinde "Rehberlik araştırma merkezlerinden aldıkları test sonuçlarına göre değil de özür türlerine ve derecelerine göre hangileri kaynaştırılmalı hangileri kaynaştırılmamalı?" şeklinde açıklama yapılmış, böylelikle görüşmecinin soruyu anlaması ve cevaplama kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Görüşme Soruları

1. İlköğretim okullarında uygulanan kaynaştırma programı hakkında neler söyleyebilirsiniz? Bu uygulamayı nasıl tanımlarsınız?
2. Sizce hangi öğrenciler kaynaştırılmalı, hangileri kaynaştırılmamalıdır?
3. Kaynaştırmadan önce kaynaştırma için neler yapılmalı? Neler önerirsiniz?
4. Okullarda başarılı bir kaynaştırma için sizce nelere dikkat edilmeli? Kaynaştırmanın başarılı olması için;
 - Öğretmenlerden,
 - Velilerden ve
 - Milli Eğitim Bakanlığı'ndan beklentileriniz nelerdir?
5. Siz kendi okulunuzun kaynaştırmaya uygun olduğunu düşünüyor musunuz?
6. Okul müdürünün kaynaştırmada rolleri neler olmalı? Açıklayabilir misiniz?

2.4. Çalışma Grubu

Nitel araştırma yöntemlerinde amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır. Amaçlı örneklemede derin bir incelemeye tabi tutulabilecek sınırlı sayıda, ancak aynı ölçüde de bilgi bakımından zengin durumların çalışılması yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Dolayısıyla, görüşme yolu ile yeterince bilgi toplanabileceği tahmin edilen Bolu ilindeki yedi ilköğretim okulunda görev yapmakta olan okul müdürleri bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan müdürlere ilişkin demografik özellikler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Müdürlere İlişkin Demografik Bilgiler

	Cinsiyeti	Müdürlükteki Hizmet Yılı	Kaynaştırmadaki Hizmet Yılı
1.	Bay	17	2
2.	Bay	12	5
3.	Bay	15	-
4.	Bay	10	3
5.	Bay	12	1
6.	Bay	10	3
7.	Bay	4	4

Tablo 1 incelendiğinde müdürlerinin hepsinin bay, hizmet yıllarının 4 ile 17 yıl arasında değiştiği, kaynaştırmadaki hizmet yıllarının ise 1 ile 5 yıl arasında değiştiği görülmektedir.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen metinler birkaç kez okunduktan sonra kodlanmaya başlanmıştır. Araştırmada ne gibi kümelenmelerin olduğunu belirlemek için açık kodlama yapılmıştır. Daha sonra bu her kümenin kendi içlerinde alt kodlamalarına gidilmiştir. Veriler analiz edilirken doğrudan söylenenler ile söylenenlerden ima edilenler analizin parçalarını oluşturmuşlardır.

Veriler toplanırken ve analiz edilirken etik açıdan her bir görüşmeciye bir kod verilmiştir. Verilerin analizinde sayfa ve satır numaraları da belirtilmiştir. Örneğin; 1G: 1. görüşmeciye, 6: sayfa numarasını, 7-12: ifadelerin hangi satırlar arasında belirtmektedir.

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerliliği ve güvenirliliği, verilerin kendi içlerindeki tutarlılığı ile sağlanmaya çalışılmasının yanı sıra, çalışma alanının ve araştırmaya katılanların profillerinin derinlemesine verilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Ayrıca bu araştırmayı yapan iki araştırmacının bütün verileri defalarca gözden geçirmesi ve ortak karar alması araştırmayı güvenilir kılmıştır.

Araştırmaya katılanların isimleri çalışmanın hiçbir yerinde deşifre edilmemiştir. Araştırmaya katılanlar araştırmaya katılmaları için zorlanmamış ve katılımında gönüllük esas alınmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde kendileriyle görüşme yapılan ilköğretim müdürlerinin verdikleri bilgilerden elde edilen ve araştırmanın bulgularını oluşturan yedi tema ve her bir temanın alt-temaları yer almaktadır. Araştırmanın bulgularını oluşturan yedi tema şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Kaynaştırmayı tanımlama.
2. Kaynaştırmaya uygun olan öğrenciler.
3. Kaynaştırma öncesinde yapılması gerekenler.
4. Müdürlerin kaynaştırmanın başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için neler yapılması gerektiği, kişi ve kurumlardan beklentileri.
5. Görev yaptıkları okulların kaynaştırmaya uygunluğu.
6. Kaynaştırmada müdürlerin rolleri.
7. Kaynaştırma olmalı mı olmamalı mı?

3.1. Kaynaştırmayı Tanımlama

İlköğretim okullarında görev yapan okul müdürleri, kaynaştırmanın tanımına ilişkin farklı görüşler bildirmektedir. Kaynaştırmayı sadece bir görüşmeci tanımlamış (5G) ve tanımını “İlköğretim okullarında diğer öğrencilere göre öğrenim yetersizliği görünen öğrencilerin aynı sınıfta eğitim görmesi” ifadesi ile belirtmiştir (6,516-520). İki görüşmeci ise tanıma ilişkin kaynaştırmada ne yaptıkları hakkında bilgi vermiş (2G, 7G) ve “Rehberlik Araştırma Merkezinden gelen -bu çocuk akranları içinde kaynaştırma yoluyla eğitim-öğretim görmelidir- ibaresiyle sınıfa koyduklarını” belirtmiştir (7G, 24, 731-733). Ayrıca, bir görüşmeci kaynaştırma hakkında yetersiz bilgi sahibi olduğunu ve kafasında programla ilgili soru işaretlerinin bulunduğu belirtmiş (4G), üç görüşmeci de kaynaştırma hakkında bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmiştir (1G, 3G, 6G).

3.2. Kaynaştırmaya Uygun Olan Öğrenciler.

3.2.1. Normale yakın öğrenciler kaynaştırılmalı.

Kaynaştırma programına alınacak öğrenci özelliklerine ilişkin okul müdürleri görüşlerini belirtmiştir. Bu görüşler, olumlu görüşler olmamakla birlikte normale yakın öğrencilerin kaynaştırma sınıfında bulunabileceklerine yönelik görüşler olmuştur. İşitme engelli öğrencilerin kaynaştırılabileceği ancak alet kullandığında tamamen olmasa bile en az normal duyan arkadaşları kadar duyması gerektiği (4G), bütün öğrencilerin kaynaştırmaya alınması görüşünde olunmadığı, hafif derecede konuşma ve duyma engellilerin kaynaştırılması gerektiği ve otistik öğrencilerin kaynaştırılmaması gerektiği (6G) ifade edilmiştir. Bunun nedeni olarak da diğer çocukların ilgisini çektikleri ve dikkatlerini dağıttıkları gösterilmiştir. Kaynaştırmaya fiziksel düzenlemeler yapıldıktan sonra bedensel engelli öğrencilerin alınabileceği de (3G) belirtilen görüşlerdendir.

3.2.2. Hiçbir öğrenci kaynaştırılmamalı.

Okul müdürleri ile yapılan görüşmeler incelendiğinde, müdürlerden bazıları öğrencilerin kaynaştırmaya alınmasına karşı olduklarını belirtmişlerdir (1G, 2G). Bunun nedeni olarak da okullardaki yarış ortamları ile normal çocukların seviyelerinin çok yüksek ve engelli çocukların seviyelerinin çok düşük olmasını göstermişlerdir. Müdürler, kaynaştırmanın olmamasına ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Engelli çocukların pedagojik anlamda okul ortamında normal çocuklarla birlikte yetiştirilmesi gerektiği fikrine katılıyorum ama kaynaştırma ortamlarında bu çocuklara “yazık” ediliyor, kaynaştırmaya hiçbir öğrenci alınmamalı” ifadeleriyle açıklamışlardır (6,55-57).

3.3. Kaynaştırma öncesinde yapılması gerekenler.

Müdürlerin görüşme formunda yer alan 3. soru olan “Kaynaştırmadan önce kaynaştırmaya hazırlık olarak neler yapılmalı, neler önerirsiniz?” sorusuna vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde, çoğunlukla müdürlerin kendisi dışındaki kişi ve kurumlara ilişkin beklentilerine yönelik ifadelerde buldukları görülmüştür. Bu ifadeler, kaynaştırma için destek sağlanması gerektiği (3G, 7G), öğretmenlerin (2G, 4G, 6G, 7G), yöneticilerin bilgilendirilmesi gerektiği (4G, 7G), kaynaştırma hakkında öğretmenlere, öğrencinin sınıf arkadaşlarına, velilere okul müdürü tarafından bilgilendirme yapılması gerektiği (7G), sınıfın fiziki olarak düzenlenmesi ve pilot çalışmaların yapılması gerektiği (3G, 7G) yönündedir. Ayrıca, bu durumda neler yapılması gerektiğinin bilinmediği de belirtilmiştir (1G).

Görüşmecilerin sağlanmasını istedikleri destekler arasında da; ekonomik desteğin sağlanmasının, kaynaştırmada engelli öğrencilerin öğrenim görecekları ayrı

sınıfların hazırlanmasının ve buralarda eğitim verecek özel eğitim alanında bilgi sahibi olan ayrı sınıf öğretmenlerin atanmasının, kaynak kitap ve dokümanların temin edilmesinin yer aldığı belirlenmiştir.

3.4. Müdürlerin kaynaştırmanın başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için neler yapılması gerektiği, kişi ve kurumlardan beklentileri

Okul müdürleri kaynaştırmanın başarılı olması için kendilerinin neler yapması gerektiğini belirtmekten çok diğer kişilerin neler yapması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu beklentiler diğer soruda belirtilen görüşlerle aynı görüşlerdir.

Kaynaştırmanın başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için müdürler öğretmenlerden, velilerden ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çeşitli beklentileri olduklarını belirtmişlerdir. Bu beklentiler şu şekilde sıralanabilmektedir:

1. Öğretmenlerin (1G, 3G, 4G, 5G, 6G, 7G.), yöneticilerin (4G, 7G), velilerin (3G, 5G, 6G, 7G) ve sınıf arkadaşlarının (7. görüşmeci) kaynaştırma ve kaynaştırma öğrencisi hakkında,
 - a. Hizmet içi eğitimle
 - b. Üniversitelerce bilgilendirilmeli.
2. Kaynaştırma öğrencileri uzman kişilerce (doktor ve psikolog) tarafından tedavi edilmeli (2G)
3. Yönetmelik genişletilmeli (4G, 7G)
 - a. Yönetmelik hazırlanırken uzman görüşü alınmalı,
 - b. Uygulamalarda takipler olmalı,
4. Maddi destek sağlanmalı (4G, 5G, 7G)
 - a. Para desteği,
 - b. Kaynak kitap ve doküman,
 - c. Okul ortamının fiziki açıdan düzenlenmesi
5. Veliler ilgili olmalı (3G, 5G, 6G, 7G)
6. Kaynaştırılan öğrenci sayısı 1, en fazla 2 olmalı (3G, 4G)

Okul Müdürleri kaynaştırmanın başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan "Devlet, bu çocukların eğitim ortamlarını kaynaştırma adı altında geçiştirerek değil, başka okullar içinde büyüterek hazırlamalıdır", şeklinde beklentileri olduğunu belirtmişlerdir (1G, 3,84-85; 2G: 8, 117-118).

3.5. Görev yaptıkları okulların kaynaştırmaya uygunluğu

Okul müdürleri okullarının kaynaştırma uygunluğuna ilişkin farklı görüşler bildirmişlerdir. 1G, okulunda üç haftalık müdür olmasına rağmen okulunun kaynaştırmaya uygun olmadığını belirtmiştir. 2G, "kesinlikle uygun değil", 1G ve

3G, “fiziki mekân düzeltilirse”, 6G, “fedakârlığa bağlı olarak”, 5G beklenti göstermeksizin “uygun olabilir” yanıtlarını vermişlerdir. Ayrıca, 4G. ve 7G. “kesinlikle uygun, okulumda öğretmen olduğu müddetçe neden olmasın ki” yanıtlarını vermişlerdir.

3.6. Kaynaştırmada müdürlerin rolleri

Yapılan analiz sonucu, okul müdürlerinin kaynaştırmada üstlenmeleri gereken rollerinin neler olduğunu yeterli bir biçimde belirtmedikleri görülmüştür. Müdürler, kaynaştırmada olması gereken rollerini belirtmek yerine kendilerine ilişkin bilgilendirme yapılması gerektiği (1G, 4G), başka okullara yönlendirme yapılmaması gerektiği (5G, 6G), kendi okuluna kaynaştırma öğrencisi verilmişse okutulması gerektiği, öğretmenlere bilgilendirme yapılmasının söylenmesi gerektiği (2G, 3G, 7G) yönünde rolleri olduğunu belirtmişlerdir.

3.7. Kaynaştırma olmalı mı olmamalı mı?

Müdürler, görüşme formunda bu konuya ilişkin soru yer almamasına rağmen kaynaştırmaya yer verilmesi ve yer verilmemesi gerektiğine ilişkin sık sık ifadelerde bulunmuşlardır. Müdürlerden ikisi kaynaştırmanın kesinlikle uygulanmaması gerektiğini belirtmişlerdir (1G, 2G). Görüşlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Kaynaştırmayı iyi uygulamadığımız için bu çocukların özel eğitim şartlarında okutulması şart. Sıkıntılı bir uygulama. Çocuk sınıfın delisi oluyor.” (1G, 2, 44-45).

“Çocuk sınıfın şamar oğlanına dönüyor. Ben doktor, psikolog değilim. Olsaydım onları tedavi ederdim. Ben bir eğitimciyim, tedavi edemem.” (2G, 8, 48-50).

Görüşler arasında kaynaştırmanın ancak destek hizmet verilirse uygulanması gerektiği görüşü de yer almaktadır (3G, 4G, 5G).

Kaynaştırmanın faydalı ve olması gerektiğine ilişkin ifadeler de belirtilen görüşler arasında yer almaktadır. Bununla ilgili müdürler şu şekilde ifadelerde bulunmuşlardır:

“Kaynaştırma faydalı bir uygulama. O çocuklar, akranları ile birlikte harmanlanıp gidiyor” (6G,22,670).

“Aynı okulda okusunlar. Önemli olan çocuğun sosyalleşmesi, herkes okuyup ta başımıza profesör olmayacak. Bize belediyede çöpçü de lazım.” (7G, 35,1075-1080).

Araştırma sonunda, ilköğretim okulu müdürlerinin, kaynaştırma kavramı, kaynaştırmanın başarılı olabilmesi için kaynaştırma öncesi ve kaynaştırma esnasında neler yapılması gerektiği hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları, ayrıca müdürlerin büyük bir kısmının da kaynaştırmaya karşı olumsuz tutuma sahip olduğu görülmüştür.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarında eğitim görmelerini sağlayan bir uygulamadır. Başarılı sonuçlar alınabilmesi için de dikkatle uygulanması gereken bir süreç özelliğini taşımaktadır (Conrad, 1997). Kaynaştırmanın başarısını etkileyen çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerden biri de okul müdürünün kaynaştırma hakkında yeterli bilgiye sahip olma ve okulundaki eğitim etkinliklerinde bu bilgileri gereken düzeyde uygulayabilme düzeyidir.

Araştırma bulguları incelendiğinde kaynaştırmanın Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2000) göre yürütülmediği, kaynaştırmada olması gereken destek hizmetlere (kaynak oda, sınıf içi yardım, özel eğitim danışmalığı) yer verilmediği belirlenmiştir. Okul müdürlerinin, kaynaştırma öncesinde okulu, sınıfı, öğretmeni ve velileri kaynaştırmaya hazırlamadığı, bu konular hakkında da bilgi sahibi olmadığı saptanmıştır.

Kaynaştırma teriminin sıklıkla kullanılması anlamı bilinerek kullanıldığını göstermemektedir (Batu, 2000). Araştırma bulguları incelendiğinde okul müdürlerinin kaynaştırma terimini kullanmalarına rağmen kaynaştırma terimini tam olarak tanımlayamamışlardır. Bu bulgunun, müdürlerin daha önceden kaynaştırmaya yönelik bir eğitim almamalarından veya bu konuya ilişkin bilgi edinmemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Okul müdürlerinin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının olumluluğunu veya olumsuzluğunu belirleyen çeşitli etmenler vardır. (Avissar ve diğerleri, 2003). Bu etmenler;

1. Yıl içindeki öğretim çalışmaları kaynaştırma başarısını etkilemektedir. Müdürün yıl içindeki çalışmaları ne kadar çok ise öğrencilere yönelik tutumları da o kadar olumsuz olabilmektedir.
2. Öğrencinin yetersizlikten etkilenme düzeyi ne kadar az ise, müdürlerin kaynaştırmaya ilişkin tutumu da o kadar olumlu olmaktadır.
3. Ayrıca, müdürlerin yaşadığı olumlu deneyimler, öğrencilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir (Paraisner, 2003).

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, müdürlerin yaşadıkları olumlu ya da olumsuz okul deneyimlerinin tutumları etkilediğini göstermiştir. Daha önce olumlu deneyimleri olan görüşmecilerin kaynaştırmayı benimsediği ve uygulamanın gerekli olduğunu ifade ettikleri, kaynaştırmaya ilişkin öncesinde olumsuz deneyimleri olan görüşmecilerin ise olumsuz tutumlara sahip olduğu belirlenmiştir.

Müdürlerin sahip oldukları tutumların kaynaştırmaya alınacak öğrenci özelliklerine de yansıdığı araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Okul müdürleri bütün öğrencilerin kaynaştırılmaması gerektiğini, normale yakın öğrencilerin kaynaştırmaya daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Kaynaştırmaya uygun

öğrencilere yönelik belirtilen görüşler arasında zihin engelli öğrencilerin olmadığı saptanmıştır. Bu bulgu, Dönmez ve diğerlerinin (1997) yaptıkları çalışmayı destekler niteliktedir. Bazı müdürler de kaynaştırmanın olmaması, öğrencilerin kendi okullarında öğrenim görmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırma bulgularında müdürlerin, kaynaştırmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için kişilerden ve kurumlardan beklentilerinin farklılaştığı görülmüştür. Bu beklentiler; bilgilendirilmenin yapılması, kaynak temin edilmesi ve yönetmeliğin genişletilmesi üzerinde odaklanmaktadır. Müdürlerin kendilerinden çok öğretmenlere ve velilere bilgilendirme yapılmasını istedikleri de belirlenen çarpıcı bulgular arasındadır. Bunun yanı sıra, okul müdürlerinin kaynaştırmada kendilerine düşen görev ve sorumlulukları tam olarak bilmedikleri de ortaya konulmuştur. Okul müdürleri kendi görev ve sorumluluklarını belirtmek yerine kişi, kurum ve kuruluşlardan beklentilerine ilişkin görüşlerde bulunmuşlardır.

Araştırmadan elde edilen bir başka bulgu ise, çok sayıda okul müdürünün kaynaştırmaya okullarında yer vermek istemedikleridir. Bu bulgu, Uysal'ın (1995) yapmış olduğu çalışmasını destekler niteliktedir. Uysal, bulgularında hem öğretmenlerin hem de müdürlerin kaynaştırmayı daha çok olumsuz yönde etkilediklerini belirtmiştir. Bu çalışmada, kaynaştırmayı uygulamak isteyen okul müdürlerinin de kaynaştırmanın çocuklara akademik yönden katkısı olmayacağını en azından sosyal yönden çocuklara faydalı olunabileceğini belirtmektedirler. Okul müdürleri tarafından, kaynaştırma uygulamasındaki engelli öğrencilerin sosyal başarılarının akademik başarıya oranla daha fazla elde edilebileceğinin düşünülmekte, sosyal ilişkilerin gelişiminin kaynaştırma sonucunda istenen hedefe ulaşılma olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bu durum kaynaştırmada yer alan engelli öğrencilerin akademik başarılarının önemsenmediği, bundan dolayı da uygulamaların amacına uygun olarak yeterince yerine getirilmediği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlardan hareketle okul müdürlerinin kaynaştırmayı benimsemelerinin ve olumlu tutumlara sahip olmalarının kaynaştırmanın başarısını etkilediği sonucuna varılabilir. Ayrıca, müdürlerin kaynaştırmaya ilişkin yeterli bilgi sahibi olmamaları ve uygulamalarda yetersiz kalmaları onların olumsuz deneyimler yaşamalarına, dolayısıyla olumsuz tutumların oluşmasına yol açtığı düşünülmektedir. Kaynaştırma hakkında müdürlerin bilgilendirilmeleri ve uygulamalarda yeterli olmaları için hizmet içi eğitimlerinden geçmeleri bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Kaynaştırma öncesinde, kaynaştırma ve kaynaştırma öğrencileri hakkında okul müdürlerine bilgilendirmelerde bulunma, bu araştırmayı daha çok görüşmecilerin katılımıyla tekrarlama ve taşrada da yer alan ilköğretim okulu müdürlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenebileceği başka araştırmalara yer verme ileriki araştırmalara ve uygulamalara yönelik öneriler olarak ele alınabilir.

Kaynakça

- Akçamete, G., Kargın, T. (1994). Hizmetiçi Eğitim Programının Öğretmenlerin İşitme Özel Gereksinimlilere Yönelik Tutumlarına Etkisi. Özel Eğitim Dergisi, 1(4), 13-19.
- Atay, M. (1995). Özel Gereksinimli Çocukların Normal Yaşlıları ile Birlikte Eğitim Aldıkları Kaynaştırma Programlarına Karşı Öğretmen Tutumları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avissar, G.; Reiter, S., Leyser, Y. (2003). Principals' Views and Practices Regarding Inclusion: The Case of Israeli Elementary School Principals. Journal of Special Needs Education, 18(3), 355-369.
- Batu, S., E. (1998). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırılmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1242.
- _____ (2000). Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. Özel Eğitim Dergisi, 2(4),35-45.
- Collins, L., White, P. G. (2002). Leading Inclusive Programs for All Special Education Students: A Pre-Service Training Program for Principals. Final Report. Personnel Preparation to Improve Services and Results for Children with Disabilities Projects of National Significance. U.S. Department of Education Office of Educational Research and Improvement. ERIC ED 470381.
- Conrad, M. (1997). Inclusion and Law: A Principal's Proactive Approach. Clearing House, 70 (4), 207-211.
- Diken, H.İ. (1998). Sınıfında Zihinsel Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Diler, N. (1998). Kaynaştırma Kavramı, Kaynaştırma Uygulamaları ve Etkili Kaynaştırma için Yapılması Gerekenler. 8. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Edirne.
- Dönmez, B. N., Avcı, N. ve Aslan, N. (1997). İlk ve Ortaöğretim Kurumu Öğretmenlerinin Engellilere ve Kaynaştırmaya İlişkin Bilgi ve Görüşleri. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 10-12 Eylül 1997, Edirne.
- Dyal, A. B., Flynt, S. W., Walker, D. B. (1996). Schools and Inclusion: Principals' Perceptions. Clearing House, 70 (1), 32.

- Federica, A.M., Herrold, B., Venn, J. (2000). Inclusion Reaches Beyond the Classroom. Kapa Pi Record, 36 (4), 178-180.
- Gözün, Ö. (2003). Kaynaştırmaya Yönelik Hazırlanmış Bilgilendirme Programının Öğretmen Adaylarını Tutumlarının Değişimine Etkisi._Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. No:561.
- Mağden, D., Avcı, N. (1999). Öğretmen Adaylarının Özürlü Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Metin, N., Güleç, H. (1998). İlköğretim Okullarındaki Eğitimcilerin Özürlü Çocuklarla Normal Çocukların Kaynaştırıldığı Programlar Hakkındaki Düşüncelerin İncelenmesi. 8. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Edirne.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2000). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2000). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2509 sayılı Tebliğler Dergisi.
- Muscott, S.H. (1995). A Process for Facilitating the Appropriate Inclusion of Students with Emotional/Behavioral Disorders. Education & Treatment of Children, 18(3), 369-387.
- Praisner, C.L. (2003). Attitudes of Elementary School Principals' Toward the Inclusion of Students with Disabilities. Council of Exceptional Children, 69 (2), 135-145.
- Sazak, E. (2003). Zihin Engelli Birey için Hazırlanan Akran Aracılı Sosyal Beceri Öğretim Programının Etkiliğinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma Programlarına Anne-Baba Katılımı. Özel Eğitim Dergisi, 2 (2), 25-43
- Temel, Z. F. (2000). Okul Öncesi Eğitimcilerin Engellilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 148-155, Ankara.
- Tice, T. N. (1991). Barriers to Mainstreaming Disabled Students: What Principals Shoul Know? Education Digest, 58 (3), 47.
- Uysal, A. (1995). Öğretmen Okul Yöneticilerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel Araştırma Yaklaşımı. A.A. Bir (Ed.) içinde. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (Ünite 9 175-190.) Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1081, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 601.
- Yıkılmış, A., Çifci, İ., Altun, S.A. (2001). Kaynaştırılma Sınıflarında Çalışan Öğretmenlerin Müfettiş Yardımlarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi, Antalya Uluslararası Özel Eğitim Konferansı, Antalya.
- Yıkılmış, A., Şahbaz, Ü., Peker, S. (1997). Hizmetiçi Eğitim Programlarının Öğretmenlerin Kaynaşturmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi. Özel Eğitim Günleri. Karatepe Yayınları, Eskişehir.
- _____ (1998). Özel Eğitim Danışmanlığı ve Kaynaştırma Dersinin Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Dersinin Öğretmen Adaylarının Kaynaşturmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi. VIII. Özel Eğitim Kongresi, Edirne.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.